

feret de universa terra: quia Dominus locutus est, Isai. 23, 8. Vix igitur synagogam subeunt, sedent novem, vel septem vicibus, locum mutant, salicem recitant in defuncti solatium precem illam, quam vocant sanctam, mixtis interlucis sententiis aliquibus, concepto dolori levando aptis, veluti: Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur, Psal. 90. Tunc propinquo cognati in aedes suas se recipientes, humi sedent (1); detractisque calcibus, appositum sibi panem, vinum, et ova tosta comedant, ex illo Prov. 31, 6: Date siceram merentibus, et vinum his qui amaro sunt animo. Qui consuetam benedictionis formam super cibum pronuntiat, apta simul solatii verba permiscet. In Oriente et alibi etiam non raro solent domesticæ et alii toto hebdomada spatio prandium cœnamque largiorem ad propinquo defuncti mit ere; nec raro ipsi non invitati accedunt, ut solatium aliquod mortis afferant.

Cibi olim in luctu degustati impuri censebantur; sed hæc in desuetudinem jam abiit: *Sacrificia eorum*, ait Osee 9, 4, quasi panis lugentium: omnes qui comedent eum, contaminabuntur. Et Israelitæ in solenni precationum formulâ, cum primitiis offerrent, prohibebantur: *Non comedi ex eis in luctu meo, nec expendi quiddam in re funebri*, Dent. 26, 14. Deus Ezechiel imperans ne luctum celebret: *Nec amicti*, inquit Ezech. 24, 17, *ora velabis, nec cibos lugentium comedes*. Porro convivia illa legebantur erant, mastisque clamoribus intercepta: *Flagrant enim in caeni mortui*, Baruch 6, 51. At Dominus ad Jeremiam: *Ne ingrediaris domum convivii* (alias domum luctus); neque vadat ad plangendum, neque consolers eos, quia abstulisti pacem meam à populo isto... Et non frangent inter eos lugentium panem ad consolandum super mortuo; et non dabunt eis potum calcibus ad consolandum super patre suo et matre, Jerem. 16, 5, 7.

Receptam apud nos consuetudinem, invisendi propinquo defuncti, ut solatium aliquod mortis afferatur, spectare licet in historia filiorum Jacobi, qui patri, necem filii sui Josephi, quem à bestia voratum credidit, lugenti, solatium allaturi venerunt, Gen. 37, 35; et in alterâ fratrum Ephraim, qui patrem de nece filiorum, quos Gethai peremerant, dolentem convenere, 1 Par. 7, 12. David, missis legatis, cum Ammonitarum rege de obitu patris ipsius doluit, 2 Reg. 7, 2. Amici Jobi, audito amici casu, statim accurrerant, doloris sui argumenta exhibebant, Job. 2, 2. Propinquo et amici Lazari, audita ipsius morte, Bethaniam statim venerunt, viduas fratre sorores Mariam et Martham solaturi, Joan. 11, 51.

Archelaus post celebratum totâ hebdomadâ funus Herodis, magnificentissimo epulo populum excepit; quem mox inter Judæos ejus ætatis, teste Josepho, receptum, ut largiori epulo defuncti propinquo reficerentur, pluribus tenuis census hominibus non ferendorum sumptuum causam fuisse, idem Josephus de Bello, 1. 2, c. 1, animadvertit.

(1) Leo Modena, pag. 4, cap. 9.

Alius etiam apud præcos mos obtinebat, ut dapes et vinum super mortuorum sepulera constituerentur, Tobias 4, 18, filium suum monet: *Panem tuum, et vinum tuum super sepulturam justi constitue, et non ea eo manducare et bibere cum peccatoribus*, Ecclesiasticus, 30, 18: *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositi sepulcro*. Et cap. 7, 37: *Gratia dati in conspectu omnis viventis, et mortuo non prohibeas gratiam*. Baruch, 6, 26: *Sicut mortalis munera eorum illis apponentur* (nempe idolis); et infra vers. 31: *Rugiant* (sacerdotes idolorum) clamantes contra deos suos, sicut in caeni mortui. Scitum est, apud ethnicos emadem morem regnasse, et apud Christianos; quamquam apud istos aquæ ac Judæos convivia pietatis erant; aliis pauperibus destinata (1). Sed in vitium pietate degenerante factum est, ut ea convivia apud Afros contrariâ lege S. Augustinus aboleret (2).

Toto luctus tempore propinquo defuncti, ut parentes, filii, uxores, fratres, sorores, domi se continentes, et humi sedentes cibum capunt. Os velatum habent (3), totoque luctus tempore neque operibus vacant, neque legis lectioni, neque consuetis precibus, domesticisque curis; lectos habent incompositos, pedes nudos, caput coopertum; usus conjugii nullus: capillos gerunt intonsos, ungues non abscidunt; salutato nulla, nullus balneorum usus; à novis absque vestibus abstinent; nemo cum illis loquitur, nisi ab illis provocatus; scriptum est enim, Jobum amicos suos primum compellasse, Job. 5, 1. Si caput quasrunt, eo indicio solatium sibi afferre credunt; si loquerentur, solatium ab aliis querere (4). Qui illos solaturi conveniunt, humi, quemadmodum illi, sedent. His singulis diebus, mane et vespere, decem saltem homines eo venientes, consuetas preces emittunt, et Psal. 43 recitant; cum neque exire domo, neque synagogam petere, exceptâ die sabbati, luctum agentibus eademque die amicorum visitationibus pluribus quam ceteris diebus frequentantur.

In vestibus nihil habent peculiare, sed consuetum regionis morem servant; familiarior tamen in luctibus Hebræorum pulvis color (5). Post hebdomadam ad synagoga se conferentes, lampades accendi, preces et elemosynas pro defuncti solamine offerunt jubent. Paria in exitu mensis et anni repetunt; quibus diebus si forte defunctus Rabbini munus obierit, vel dignitate aliqua functus fuerit, funebri elogio ejus laudes celebrantur. Solent filii singulis diebus mane et vespere undecim mensium spatio in synagoga orationem *Kadesch* animabus parentum suorum suffragium reci-

(1) Chrysostr. in Matth. et alibi.
(2) De Civ. lib. 8, cap. 27, et alibi.
(3) Ezech. 24, 17: *Nec amicti ora velabis, nec cibos lugentium comedes*.
(4) Haimonides, cap. 722; Gejer. de Luctu Hebr. cap. 6.
(5) Job 50, 23; Psal. 54, 14, et 57, 7, et 41, 10; Jerem. 8, 21; Malac. 5, 14; Eccli. 19, 25.

tare; nec desunt qui singulis annis recurrentes emortuales alterutrius parentis dies esuriales habeant.

Quamquam septem diebus funera lugeri siveverunt, breviori quoadque luctu justa peragi potuisse videtur. *Fili*, inquit Ecclesiasticus 38, 16, 17, in mortuum producit lacrymas, et quasi dira passus incipit plorare, et secundum judicium contege corpus illius, et non despicitur sepulturam illius... Et fac luctum secundum meritum ejus uno die vel duobus propter detractionem; à tristitiâ enim festinat mors. Sed præscripsisse hæc auctor videtur regulas, quibus in funere charissimorum dolor temperetur, non morem innuisse adversis veterem consuetudinem. Alibi enim conceptis verbis exprimit: *Luctus mortui septem dies*, Eccli. 22, 13, totumque istud temporis spatium lacrymis dare, auctor reprehendit; sed ita indulgentum censet nature, ut una vel altera dies dolori concedatur (minimè enim acerbum adhuc dolorem potest quis statim continere); ac deinde in auxilium veniant merentis ratio simul et religio.

Docent etiam Rabbini, probantque plures doloris gradus: tres priores dies lacrymis et animi aegritudini permittunt; septem inde dies remissiones duei jubent; tandem triginta dierum spatium luctum agi leviorum volunt. Hujus luctus varias periodos Scriptura etiam insinuat. Amissum filium pluribus annis Jacob flevit, non ante dolori finem impositurus, quam ipse vitam clauderet, Gen. 37, 36. Ejus verò, nempe Jacobi, funus septuaginta dierum spatio in Ægypto ploratum, prorogatus est deinde ad hebdomadam luctus in arca Atad in Chanaanide, Gen. 50, 5, 11. Luctus ob funus Moysis et Aaronis intra triginta dies defunctus est, Num. 20, 50, Dent. 34, 8; quam periodum sapientibus satis esse dixit Josephus, Antiq. lib. 4, cap. 8, in lugendo charissimorum funere. Interdum non definit dierum numero complures doloris dies in Scripturâ significantur. Septem dies implevit funus Saül, 1 Reg. 31, 9; Judithæ, Judith 16, 29; et Herodis Magni, Antiq. lib. 17, cap. 10. Quod ad ethnicos spectat, Simonides unam diem dolori præscribit. Ovidius de luctu Orphæi in funere conjugis:

... Septem tamen ille diebus
Squalidus in ripâ, Cereris sine munere sedit.

Cura dolorque animi, lacrymaque alimenta jubet.
Solent interdum propinquo defuncti ad tumulum lugendi gratia venire. Maria soror Lazari domo egressa in occursum Christi veniens, ad fratris sepulcrum ploratum ire credebatur (1). Solent nostrâ etiam ætate Syrorum femina, satellitio aliquo comitum adhibito, sepulera propinquo frequentare, nemis quibusdam cjalature. Obtinet hodiè usque consuetudo, pu-

(1) Joan. 11, 51. Vide Gejer. de Luct. Hebr. cap. 6.

blico solemnique luctu mortuos plangendi in Oriente ferè universo, quemadmodum et in Græciâ, Dalmatiâ, Bulgariâ, Croatia, Serviâ, Valachia, Illyrico; neque latet Turcæ et Persæ.

Dogma de paradiso, inferno et purgatorio sanctum erat apud Judæos (1). Illum vocant *hortum Eden*, sedemque cõstituit viris probis, beatitudine atque Dei visione potentibus; alterum *gehennam*, quem locum suppliciorum impiis statuunt. Sed qui aeterno supplicio addicantur, rari sunt, inquit Judæi; alii ad certum tempus damnantur, quibus proinde infernus purgatorii locus habetur; neque enim alterum hominem ab altero locus, sed suppliciorum diuturnitas distinguit. Habent autem persuasum, Judæos omnes, modò hæres non vitati sint, totumque id habuerint sanctum, quod tanquam majoris momenti à Rabbinis præscriptum est, ad purgatorium dampari posse, ad infernum non posse. Alia est Thalmudistarum sententia (2) putantium animas è corpore egressas nil latere eorum, que in toto terrarum orbe contingunt, quippe quæ integri anni spatio per orbem vagantur, antequam in celum recipiantur. Interim ille sæpe, inquit, ad sepulcrum venitant; per regiones discurrunt, quilibet ubique contingit, intuentes. Denique censent, nunquam animas in celum ascendere, nisi corpore prius in cinerem resoluta, juxta illud Salomonis, Eccli. 12, 7: *Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*. Addunt insuper (3), post conditum sepulchro Judæi cadaver, angelum mortis continè super scrobem sedere, statimque animam in corpore regredi, jancensque cadaver in pedes erigere. Tunc angelus terræ catena, cujus media pars alget, modè candens est, valido ictu corpus percussit, quo omnia membra dissipat; tum secundo, quo ossa disjungit; ac denum tertio, quo in cinerem redigit. His ritè persolutis, omnes boni angeli simul accurrentes, partes iterùm omnes compingunt, restauratumque in tumulo reponunt. Hoc quidem omnibus commune est; sed viri probi ingenium elemosynarum causâ hoc supplicium minimè subibunt. Apud Turcæ non absimilis fabella vulgata est (4), de duobus spiribus, atris et liventibus, qui in tumulo unâ cum defuncti corpore conduntur. Ibi constituti, sedere defunctum jubent, ejusque causâ pensant; si nullius criminis reum deprehenderit, quiescere in pace permittunt; sin minus, ambas aures ingenti malleo percussunt, cujus doloris magnitudine miscrè ejulare defunctus cogitur.

(CALMET.)

(1) Leo Modena, p. 4, cap. 10.
(2) Buxtorf. Jud. cap. 55.
(3) Elias in Thishi. Vide Buxtorf. loc. cit.
(4) Pokok. Not. Miscel. p. 244.

DE RE MEDICA VETERUM HEBRÆORUM

Dissertatio.

Post pronuntiatam æquo iudicio Dei in hominem mortis sententiam, dure necessitatis jugum subire mortales coacti sunt, ut singulis diebus manum cum morte, atque mortem inducentibus morbis conserere cogerebantur. Hanc pugnam merito appellamus naturalem illam medicinam, quæ omnibus retrò seculis, atque inter omnes mundi populos obtinuit. Ante Adam lapsum, præsentissimum vitæ servandæ remedium Deus in arbore vitæ paravit; insita enim pomò hujus arboris vis erat, ut primæ juventutis florem viresque servaret intactas, si tamen ad præscriptum Dei cō remedio uti homines voluissent. Sed præcipitatio consilio, divinis jussionibus posthabitis, cum præscriptum à Creatore terminum usque vetiti pomì præterissent, quod prius habebant vitæ remedium, perniciosissimum virus sibi posterisque omnibus experti sunt.

Invenit medicinæ auctorem Deum ipsum, vel, si mavis, Adamum esse Judæi reputarunt. *Honora medicam propter necessitatem*, inquit Siracides Ecl. 53, 1, 2; *etenim illum creavit Altissimus; à Deo est enim omnis medela*. Nec nisi è cælo acceptum esse donum medicinæ, ethnici arbitrabantur, primos illos medicos in deorum cœnsum adlegentes. Afflictas mortalium res Adami crimine Deus miseratus, noluit subita mortis supplicio perfidiosum hominem perimere. Vitam misero servavit, dato penitentia spatio; viva etiam reliquit ille contemplationis lumina, quæ antea in ipsâ hominis creatione indiderat; iisque affluentibus, Adam rationem invenit animalia curandi, agros colendi, melendique morbis, si qui fortè inciderebant, aptissimum. Usu et experientia tot annorum acceptam rerum cognitionem excoluit, quibus utrisque administrandis exercitium non medicæ juvatur.

Ex Adamo deinde in posteris hereditario jure transmissam esse medicinam, quantum historia silente, minime ambigimus. Moyses ipse, licet primos rerum inventores ante diluvium solertissime designet, Gen. 4, 20, ut neque primos pascedarum ovium, muscorum instrumentorum, liquandi metalli auctores sileat, de medicis ac pharmacis sanctum ubique silentium servat. In toto Genesio libro prima de medicis mentio in obitu Jacobi historia occurrit, Gen. 50, 2. Parentis defuncti cadaver aromatibus condiendum de more ejus regionis (1), arte servorum suorum medicorum, Joseph curavit.

Obtinebat jam eâ ætate, uti et diu antea, medicina apud Ægyptios, eosque, quos medicos Moyses appellat, aromatibus vel sale cadavera condientes, morbos etiam tractasse minime dubitamus. Veterum plerique inventæ medicinæ honorem tribuerant Hermeti sive

(1) Vide hæc de re Herodot. lib. 2, cap. 86, 87, 88; Diodor. Sicul. lib. 1.

Mercurio Trismegisto (1), quem virum Ægyptii appellant Thautum, eundem fortasse atque Chanaanum filium Cham. Porrò Cham pater est Ægyptiorum per Mezraim, et Chanaanorum sive Phœnicum per Chanaanum. Ex quo sanè vetustissima medicina origo asseritur. Thautus sive Mercurius à consiliis erat Chrono, alio nomine Saturno sive Noe (2), quæ varia nomina unum eundemque virum produnt. Hunc eundem à secretis fuisse Osiridi sive Isidi filis Saturni natu majoribus, et Ægypti regibus, Diodorus Siculus libro 1 (3) est auctor. Maluit alii totam eam rem Osiridi et Isidi accepto referre. Ipsa de se Isis in lapide posito Nyssæ in Arabiâ tradit, patrem habuisse Chronon, conjugem Osiridem, præceptorem Thautum, et filium Horum. Vide Diodorum libro 1 de Iside in urbe Nyssâ. Sanctus Clemens, Strom. lib. 1, et S. Cyrillus Alexandrini eandem scientiam accersunt ab Api.

Sed Plutarchus, de Iside, Ægyptiorum testimonio fretus, ambos istos viros, Apim et Osiridem, miscendos censet. Apis auctorem habuit Esculapium, medicinæ gloriâ celebratissimum. Quod ad Isidem spectat, hanc medicinæ arcana pervasisse, eidemque plura medicamenta deberi, Diodorus Siculus lib. 1, et Manetho apud Euseb. Præpar. 1. 4, est auctor. Ejus rei merito, inquit Diodorus, Isidis nomen in deorum censum relatum est, ejusque nomen ab regis imploratum, nec frustra, uti quidam crediderunt. Ab Iside derivata est scientia in Horum, sive Apollinem ejus filium, quemadmodum ab Osiride didicerat Esculapius. En veteres medicinæ fontes apud Ægyptios ex præcis scriptoribus.

Erat in honore ars apud Ægyptios, ejus mysteria latè instructus creditur Moyses, omni Ægyptiorum scientiâ excultissimus, Act. 8, 22. Id lepræ exemplo, atque ratione ejus curandæ, distinguendæque in libris Mosais traditâ, Levit. 13, 14, discimus; discimus et ex iis quæ ille de consuetis mulierum incommodis sanxit, Levit. 12, 15. Non desunt etiam qui credant Moysen chymicos arcana fuisse initiatum, quemadmodum ex reducto in pulverem aureo illo vitulo, ab Aaron, Exod. 52, 20, confiato, et ab eodem Moysese in potum Hebræis superstitiosis tradito, collegisse sibi videntur. Quæ de medicinâ Moysis et omnigenâ Ægyptiorum, Joseph curavit.

(1) Vide Leclerc, *Histoire de la Médecine*, p. 4, pag. 20, 11. Galen. Orat. sus. ad Artem; Clem. Alex. Strom. lib. 6; Martian. Capella, de Arte Gram. lib. 5.

(2) Sanchoiastion apud Euseb. lib. 4, cap. 10.

(3) Vide inscriptionem à Diodoro relatum in hæc verba: *Mhi pater Chronos est, omnium Deorum ultimus. Ego sum rex Osiris, qui æra per vitæ æram terram intulit.... Ego sum filius Chroni, natus maior.*

ptiorum scientiâ diximus, apertissimo S. Clementis Alexandrini Strom. 1. 2 testimonio confirmatur. Nec sanè in dubium revocari potest, Moysen calluisse non scientias modò, quæ ad religionem et politice pertinent, sed eas pariter, quæ nature intima pervadunt. Ingenium habuisse physicis scientiis exaltum, satis demonstrant ea quæ de puris impurisque animalibus tradit, et de corporis vitii, sacerdotès à ministerio arcentibus, ne quid de cæteris dicam superius memoratis. Quæ de correcto aquarum sapore per Moysen ad Maram, projecto in eas ligno, hæc insita cuidam ejusdem ligni naturalis et medicæ virtuti accepto referre videtur Ecclesiasticus 58, 4, 5. Non desunt qui æneum anguem in solitudine erectum, arcanum fuisse putent medicinæ et chymicæ pharmacum, quo volitantium anguim ictus curarentur, Num. 21, 8, 9.

Certos quosdam fuisse medicos Ægyptii codices sacros, quibus servanda artis præcepta docebantur, Diodorus Biblioth. 1. 4 est auctor: quæ sanè præcepta si quis tractandis morbis servasset, huic nullum discrimen imminabat, sive ægrotis valetudo, sive morbi obtigisset; at ab illis recessisse, vel collatâ ægrotis sanitate, capitale habebat. Homerus Odys. 5. annuere videtur Ægyptios ferè omnes medicinam excreuisse, atque ita ut nullibi peritiores medici invenirentur. Frequentissimos sanè in eâ regione medicos fuisse, ex Herodoto 1. 2, c. 8, docemur. Cum singulis corporis partibus singulisque morbis sui essent medicæ peculiariæ, ita sui erant capiti, oculis, dentibus, ventri. Sed hæc longè aliena sunt à Moysis ætate; et in Strabone lib. 5 de Lusitanis legimus obtinuisse olim apud illos, ut ægros in foro exponerent, quò scilicet obviis quibusque commodum esset, si quid scirent remedi, proponere: quod etiam à Babiloniis (1), Gallis et Lusitanis (2) servatum est. Repugnant ista quidem cum iis quæ mox diximus de medicina vetustate apud Ægyptios; quamobrem Casaubonus censuit, pro Ægyptiis legendos esse Assyrios; cum præsertim neque apud Strabonem, neque apud Diodorum, sive Herodotum simile quid de Ægyptiis proditum sit, cum peculiaribus de illis agerent.

Post Ægyptios, vetustissimos medicinæ assertores credimus Chaldeos et Phœnices, quibuscum erant Hebræorum commercia, quorum occasione fortasse medicinæ artem Hebræi didicerunt. Porrò Cadamum primum regionis medicum venerantur Phœnices (3); et eadem causâ Bacchum colebant Assyrii, Libyæ et Indi. Coætaneus erat Moysi Cadmus; sed multò vetustior Bacchus, si criticorum conjectura valeat, illum cum Nemrodo miscendum; at alii non desunt, qui Moysen ipsum eo nomine designatum credant. Hæc præsentia omnia satis produnt medicinæ vetustatem inter Orientales, antea apud illos florentis, quam in Græciâ prodiret celebratissimum ille Chiron, præceptor Heraculis, Aristæi, Telamonis, Teucris, Jasonis, Pelei, Achillis et Palamedis. Horum virorum ætas non

(1) Strabo lib. 16, pag. 746. Herod. 1. 4, c. 197.

(2) Strabo lib. 5.

(3) Plutarch. Symp. lib. 3, q. 1.

latet, cum plures Trojæ obsidioni adferunt. Superest nunc, ut eam questionem agitemus, utrùm Hebræi ex ipso gentis exordio medicos, aut aliquos medicos regulas, et quasnam illas, habuerint. Cujus rei rariora afferri posse à nobis documenta, quam ut lectorum vota omnia expleant, Scripturis silentibus, in ipso sermonis vestibulo ultrò fatemur.

In universâ patriarcharum historiâ ne verbum quidem ullum occurrat de medicis et medicinâ, quamvis frequens ibi de morbis, ut Isaci, Abimelech, Racheis, mentio recurrat. Dignum etiam animadversione arbitror, Josephum operâ medicorum usum esse condiendo aromatibus cadaveri parentis; utrùm verò ægrotanti medicos adesse voluerit, non legimus. In lege duo tantum ad medicinam spectare videntur. Sanctum est in Exodo 21, 18, 19, eum qui alterum in rixâ ita læserit, ut is decumbere cogatur, ac deinde convalescens, vel scipione saltem inmixto valeat potest, non capituli quidem supplicio multandum esse, sed, inquit, *operas ejus et impensas in medicos restituat*. Ita reddunt Vulgata et interpretum plerique; Hebræus tamen brevior est: *Cessationis tempus restituet*; ad literam: *Tantum cessationem ejus dabit, et medendo sanabit*; id est, impensas curationis suppeditabit, seu curationi ipsius operam dabit. Luculentissimum, quò quod maxime, hoc esse de medicinâ testimonium videtur.

Alius de medicinâ locus est Levit. 13, 14, ubi de leprâ agitur. Variâ ibi morbi illius genera, signa et symptomata luculè, sine recensetur; non omittuntur nota incipienti lepræ, invenietur, et desinentis. Sed hic ego nullum remedium lego; quin neque ullum agnovisse a Moyse videtur, cum internoscendi tantum morbi ratio, in sacerdotibus prescribat, quo ille scilicet statu sit, utrùm eo laborantes puri habendi sint, an impuri, an ab hominum commercio segregandi, etc. Leprosos habebant Judæi veluti Dei iudicis flagello cæcos: *Nos putavimus eum quasi percussam à Deo*, ait Isaias 53, 4. Quare cavisse Hebræos, ne illorum curationi, utpote quo morbo divinitus illato laborare arbitrarerent, manus admovent, R. Manahem est auctor ad Levit. 15. Israelis rex, audâ causâ adventus Naamani Samaritanum, lectisque regis Damasci ad se litteris, postulantibus ut Naamanum leprâ purgaret, scidit vestimenta sua, et ait: *Namquid ego Deus sum, ut occidere possim et vivificare?* 4 Reg. 5, 7. Jesus Christus testabatur sese leprosis incoluntatem restituere, Matthæi 11, 5, quasi prodigium haberet invidiâ majus, quo se Messiam esse demonstraret.

Quæ Moyses Levit. 15 edicit, ut femina per aliquot à partu dies, sive menstruo incommodo laborantes, arceantur, illa pariter argumento serviant. Hæc enim omnis medicinæ, si hoc nomine appellanda est, solertia illud solutimodò carabat, ut pestis seu contagio sine eâ re provenientis virus arceretur. Nec abs re eodem medicamentorum nomine censi possunt ea quæ ipse legislator de comâ leprosum radendâ, de claudendis leprosis, eorumque post receptam va-

letudinem lustrationibus, et admittendorum in commune consortium expiationibus prescribit.

Quod superius adduximus exemplum viri ob accipitum grave vulnus laborantis, satis demonstrat, non defuisse tunc temporis, qui luxata membra componerent, vulnera lenibus remediis temperarent. Hujus rei perita hodie chirurgos, olim absolutissimos medicos reddebant. Chiron, Machaon, Podalirius, Paeon, Esculapio nihil magis quam periores chirurgi erant (1), cum sola noxas vulnera tractare (2). Podalirius et Machaon filii Esculapii, Agamemnonis in expeditione Trojana socii, nunquam in pestilentia internisne morbis, ait Celsus, aliquid auxilii attulerunt, vulneribus tantum mederi contenti. Quin et medicinae regulas ignorabant adeo, ut Machaon ex vulnere in humeris laboranti potionem permitterent à vino et communi caprino caseo confectam. Homer. Iliad. 11.

Apud Hebræos cum de internis morbis sermo occurrit, uti de febris, languoribus, peste, dolore capitis, aut viscerum, nullum unquam remedium legitur; sed ibi solummodo ubi de vulneribus, contractionibus, sive stupore agitur. Asa podagrâ laborans, medicorum opem quesivit, quod illi in Scripturâ vitio verituti, quasi una lãc re Deo minus fidere visus sit, 2 Par. 16, 12. Joramus, accepto inter bellandum vulnere, Jezaeleum curationis gratiã se recepit, 4 Reg. 8, 20, et 9, 15. Ezechiã ulcere gravi allictus, applicato caricarum cataplasmate, ab Isã in columinita restitutus est, 4 Reg. 20, 7. Isai. 38, 21: *Tempus est occidendi, ait Salomon, Eccl. 5, et tempus sanandi.* Porro in omnia nature abdi habebat sibi reserata, cum de plantis omnibus asseruit, 5 Reg. 4, 35, quare medicina secreta planè noverat. Mirari autem subit, cur Judæi prescripta ab eo pharmaca omnia, atque medendi rationem adeo neglexerint, ut in nullos habuerit in eã gente discipulos. In prophetis enim, qui post illum floruerunt, nihil legitur, nisi quaedam de vulneribus curatis oleo et fasciis, medicamentis ex resinâ constantibus, herbis tandem et plantis ad valetudinem et medicinam conferentibus. Sincerum animi gaudium, Salomon testante, Proverb. 14, 30, carnis sanitati prodest, et bona lingua, Proverb. 4, 4, quasi arbor vite, nempe arbor fructus ferens salubres. Stomachi nimio cibo gravati fastidium, vomitu levari idem scriptor, Proverb. 25, 8, jubet; idque ipsum imperat Ecclesiasticus c. 51, 23, iis qui in convivio nimis epulis stomachum oneraverint. Quæ tandem ex venere et voluptatibus proveniunt incommoda Sapientis recensens, morbum describit quo ossa simul et caro consumuntur, Proverb. 5, 2.

Alliganda à Domino vulnera populi sui, ac tandem sananda, Isaias 50, 26, prædicit. Et Jeremias 8, 21: *Super contritione filia populi mei contritus sum et contritatus; stupor obtulit me. Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix filia populi mei?* Et cap. 14, 19:

(1) Vide Le Clerc, *Histoire de la Médecine.*

(2) Plin. lib. 29, cap. 1.

Esperavimus pacem, et non est bonum; et propius carationis, et ecce turbatio. Numquid proficiens atque cunctis Judam, aut Sion abominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos ita ut nulla sit sanitas? Et cap. 50, 12, 13: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua; plagâ inimici percussisti te, castigatione crudeli. Obducam cicatricem tibi, et à vulneribus tuis sanabo te. Et cap. 46, 11: Ascende in Galaad, et tolle resanabo te: virgo filia Ægypti, frustra multiplicas medicamina; sanitas non erit tibi. Et 51, 8, 9: Subitio cecidit Babilon, et contrita est. Ulate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si fortè sanetur. Curavimus Babilonem, et non est sanata; derelinquamus eam, et eam usquisque in terram suam.

In his omnibus unus tantum est sermo de vulneribus, contractionibus, stupore: quænam vero illis medicamenta? Resina et fasciæ. Oleum addit Isaias, 1, 6: *A planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas; vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumdacta, neque fota oleo.* Rationem curandi contractiones prosequitur Ezechiel, 50, 21: *Fili hominis, brachium Pharaonis regis Ægypti confregi, et ecce non est obvolutum, ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur panis, et fasciaretur linteo, ut recepto robore posset tenere gladium.* Et cap. 47, 12, arboris quædam meminit, cujus fructus gratisimo sapore est, et folia presentissima sunt morborum medicamenta. Cete illud, ubi Tobias adolescentulo mortem minitans, Raphael apprehendens exenteravit, servarique jussit jecur, tanquam presentissimum curandis morbis remedium. Nec frustra ille, cum et expellendo demoni et restituendis caeco Tobia oculis deinde valuerit, Tob. 6, 5. Nec ignoti erant medici ætate Osee, in quam rem ille c. 5, 15: *Et vidit Ephraim languorem suum, et Juda vinculum suum. Et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem, et ipse non poterit sanare eos, nec solvèro poterit à vobis vinculum, etc.*

In morbis viscera tantum depascentibus, etiam gravioribus arduisque, nullus erat medicinæ usus. In eã enim, quæ tenebantur, causarum ejus morbi ignorantia, religiosissimi ceterorum opem à Deo sive ab ejus prophetis flagitabant. Non deerant tamen, qui ad substitutiones, ad magos, ad idola, ad veneficos, et ad musicam confugerent. Ille, quo Jobus affligebatur, immisus erat à demone morbus; sed demon opprimendo viro nonnisi caussas naturales armavit. Ad eas ille angustias reductus, nunquam sibi ex remediis opem quesivit; nihil enim tale tentare amici; sed omnium una erat sententia, impetrandam esse à Domino valetudinem. Moralem tantummodo ejus mali rationem quærebant, utrum scilicet illud in ultionem criminum à Deo immitteretur, an periculi de virtute viri fortis faciendi, atque virtutis Dei exerendæ gratiã. Insultantium sibi amicorum sermonis pertasus Jobus, dixit, 50, 4, experiri se illos medicos nihil. Lepra, morbi genus frequentissimum ac perniciosissimum apud Hebræos, peculiaribus carebat medicis et remediis; ubi enim certa exhibitâ fuissent morbi indicia, statim nesci ab omnibus deserebantur,

ne contagione morbus propagaretur, Levitici 15.

Annon Davidis filius, impio amore sororem Thamar deperiens, tabe et moere infectus, ægritudinem contraxit, 2 Reg. 15, 2, 4. Nulla tunc mentio pharmacorum, sive medicorum: David ad invensum ægrotum veniens, nullam illi medicinam proposuit. Quesivit solummodo Annon, ut acite ad se sororis manu degustare sibi liceret sorbitunculas et cibum. Abias filius Jeroboami regis Israelis æger decumbens, 5 Reg. 14, 1, 5, statimque uxor Jeroboami ab eo missa ad Abiam prophetam occurrit, de adolescentuli valetudine consultura. Cum è solario superiori domus in inferius conclave Ochozias rex Israelis deceptus corruisset, aliquis ad consulendum Boelzebub deum Accaronitarum misit, 4 Reg. 1, 2. Meliore consilio Hazael rex Damasci opem prophetæ Domini imploravit, 4 Reg. 8, 7. Naaman Syrus Damasco in regionem Israeliticam venit, morbi sui remedium ab Eliseo impetraturus, 4 Reg. 5, 5. Filius Sunamitidis femine, quæ Eliseum hospitio acceperat, vehementi dolore capitis abreptus, in ipso matris sinu exanimis cecidit. Statim illa ad prophetam venit, qui confestim in sedes illius se conferens, filium incoluam matris restituit, 5 Reg. 17, 17. Joram rex Juda post toleratam integro biennio dysenteriam, vi morbi tandem oppressus est, 2 Paral. 21, 15, 18. Ozias rex Juda in penam usurpati muneris sacerdotalis, quippe qui offerre Domino thymiama ausus fuisset, leprâ percussus est, 2 Paral. 26, 19. In his omnibus non vulgariorum virorum morbis, altum est de medicamentis et medicis silentium. Inter præfectos autem regum Juda, Davidis, Salomonis, ceterorumque post ipsos, nullus erat medicorum locus. Sed num idcirco nulli erant in regione medici? Non hoc ego quidem autumaverim; sed rari, eorumque peritia in eo tota versabatur, quemadmodum supra animadvertimus est, ut membra componerent, vulnera curarent.

Aliud erat apud Hebræos medicorum genus, venefici scilicet, qui suis artibus gloriabantur sese colubros sistere, frenumque, ne morderent, imponere, ac tandem nescio quæ carmina obmurmurantes, moribus eorum mederi. Fusiùs hoc argumentum pertractavimus peculiari dissertatione in Psalmos. Quod ad morsus venenatos attinet, nihil hactenus medicina excogitaverat: *Ego mittam vobis, inquit Jeremias, 8, 17, serpentes regulos, quibus non est incantatio.* Et Job 40, 25, de crocodilo: *Concidit illum amici, Hebr., excantator?* Et Ecclesiastes, 10, 11: *Si mordet serpens in silentio (Hebr., cui non est incantatio), nihil eo minus habet, qui occulte detrahit.* Et Psal. 57, 5, ita Psalmista de hostibus suis: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantium sapienter.* Ac tandem Ecclesiasticus, 12, 15: *Quis miserabitur incantatori à serpente percusso?*

Quærebatur etiam in morbis magorum opera, quantum non ita aperte ejus usus in S. Scripturâ exprimitur. Salomonem obtinuisse à Deo virtutem pellen-

di demones, et mala, quæ illis auctoribus in homines inferuntur. removendi, Josephus, Antiq. lib. 8, c. 3, docet. *Et cum excantationes composuisset, subdit Josephus, quibus leniantur morbi, etiam formas adjurationum reliquit, quibus vincita demonia ito ejiciant, ut nunquam revertantur. Atque hoc sanationis genus etiamnum apud nos plurimum valet. Vidit enim eæ popularibus meis quemdam Eleazarum coram Vespasiano et filiis ejus, et tribus reliquisque militibus, esse demonum potestate ab iis obsessos liberantem. Modus autem istius curationis erat talis. Naso demoniaci admoto annulo, cujus pala una ex radicibus inclusa erat, quas indicaverat Salomon, paulo post ex naribus odorantis extrahebat demonem: tum homine statim collapsio, demone adjarbat, ne in hunc postea reverteret, Salomonis interim mentionem faciens, et incantationes ab eo compositas recitans. Porro volens Eleazarum illis, qui aderant, persuadere, manifestumque facere, quod hæc vim habuerit, non longe inde collocabat aut poculum aquâ plenum, aut palliurum; demonique imperabat, ut homine egredienti illa cœret, atque faciat ut spectantes intelligant quod hominem reliquisset. Hoc autem reverè factò, palam erat Salomonis sapientia et scientia. Hanc Josephi sententiam, tribuentis Salomoni vim aliquam in morbos magicam, ne probemus, religione absterremur. Habemus enim persuasum, virum illum, de quo historicus, magicis artibus usum esse, quas nomine et auctoritate Salomonis, uti magorum omnis ætatis mos est, honestabat. Solemne est enim magis, viri alicujus insignis nomen prætexere, quo indoctos ac rudes grandî illâ specie fallant.*

Hisce superstitionis medicamentis saniorè consilio alia substituta sunt remedia non improbi arte parata, demoniacis illis. Cum Saul tetra quodam atræ bilis morbo ageretur, adeo ut à demone vexatus videretur, nec abs re prorsus, cum demonem haberet obsidentem, utebatur nequam ille spiritus pravâ humorum corporis ejusdem regis economiã, ut miserum torqueret; quare rogatus David, musica quibus instrumentis coram illo pulsans, tumultuantes compescere humores, simulque miserum recreabat, 5 Reg. 16, 14. Jesus Christus, ejusque Apostoli prodigio interdum ægritudinem hanc, tunc temporis familiarem, depulerunt, Math. 9, 32, Luc. 11, 24. Solo enim Jesu Christi nomine pronuntiato, ejus auctoritate abire demones cogebantur; quod sanè medicamentum præter omnes medicinæ regulas validum est, et in dissertationem de medicinâ ob quamdiu solummodo rei adinitatem deducendum. Sed opera prælium fuit animadvertere, in eã fuisse persuasiones ejus ætatis Hebræos, ignotos omnes et insanabiles morbis demoni auctori esse tribuendos. Legimus sanè in Evangelio, epilepticos, surdos, mutos, lunaticos, mania laborantes, à malo aliquo spiritu vexatos fuisse; quo statim à Jesu Christo sive ab Apostolis pulso, incolumes erant. Legimus Math. 9, 32, Luc. 11, 24, de mutò demone; de altero agrè loquente, Marc. 7, 32; de homine spiritu infirmatiz

afflicto, Luc. 15, 41. S. Paulus, 1 Cor. 5, 5, insectum illum Corinthium Satanæ permittens, tradere se illum aut infestissimum adversario *ad interitum carnis*. Et S. Marcus, 5, 10, de morbis corporis agens *παθητες, plagas*, à Deo missas appellat. Ita et 5, et 23, 34; Luc. 7, 21.

Frustra quis vulgi errorem et animi hallucinationes suspicabitur, quasi nec Saül, nec epileptici, lunatici, et meti evangelici insidentis spiritus livore torquerentur. Facile enim credimus, permisisse Deum, ut et à eitate demones corpora illorum agitent, qui divinam in se ultionem criminibus provocassent, sive quos divinae severitas morbo aliquo affligerat, ut et illos in hac vitâ puniret, et ceteros justo terrore quateret. Veteris enim legis ingenium erat, ut rigidam semper austeritatem exhiberet. Erant Hebraei iugo servitutis premendi, ac penis corporis, quas rudes illi homines unice graves sentiebant, cogendi. Porro illi morbos habebant veluti divinae ultionis flagella, inprobris spiritibus tanquam ministris utentis; eamque in populo opinionem fovendam Dominus censens, demones interdum immittebat, corpora hisce morbis torquentes. S. Hieronymus in Matth. 9, 4: *Et datur nobis intelligentia, propter peccata pleraque evenire corporum debilitates; et idcirco forsân dimittuntur prius peccata, ut causis debilitatis ablatis sanitas restituantur.*

Ut ad magia remedia, unde digressi sumus, redeamus, animadvertere juvat, medicinam exercuisse interdum eos viros, qui simul magicæ verè profitebantur. Zoroaster inter primos medicinae inventores, nomen habet inter magos celeberrimum. Circe et Medea, amabæ medicina clara, et pluribus medicis operationibus insignes, magicæ æquè exercebant. Apud Ægyptios, teste Origene lib. 8 contra Celsum, demones, sive dii aeris, triginta sex numero censebantur. Quorum singuli, diviso in totidem partes hominum corpore, singulis partibus præerant. Demones illos peculiari nomine veraaculâ linguâ appellantes Ægyptii invocabant, ejus potissimum opem flagitantes, cujus dominio pars corporis agritudine affecta subiciebatur.

Asculapius, auctore Pindaro Ode 5, febres omnes, ulcera, vulnera, dolores pellicbat, sive dulces quasdam incantationes adhibens, sive mites potiones, remediisque in externâ corporis superficie applicatis, sive tandem incisionibus. Fluement è vulnere Ulyssis cruorem quo carminum coercitum esse, narrat Homerus Odys. 19. Salubria morbis interdum putabantur verba quedam, sive magica carmina; quemadmodum apud Catonem, de Re rust. art. 160, legitur ea quæ super luxatum membrum otiosi homines obmurmurabant. Quæ verba interdum in amuletis quibusdam scripta, super affectas morbo partes ponebantur, sive collo appensa gestari solebant. Hæc arte parata medicamenta appellabant *talismannos, amuleta, phylacteria.*

Minimè ambigimus quin Hebraei in superstitionem

proni, rerumque omnium ignarissimi, hæc simul omnia remedia adoptarint. Vidimus superius non deluisse apud illos adversus morsum angulum veneficos, neque pellendis dæmonibus, annulo superstitionis adhibito, magos. Sunt qui anguem æneum Moysis pro talismano habuerint. Sed hæc omnia curandorum morborum remedia, dæmonis invocatione valentia, lex Domini damnat ac detestatur, Levit. 26, 6; Deut. 18, 10, 11; Levit. 19, 31. Cùm rudes populi aeneo Moysis angue abuti viderentur, illum aboleri jussit Ezechias 4 Reg. 18, 4, ejusdemque jussu igni traditos ferunt libros à Salomone de arcanis naturæ scriptos; videbantur enim multi sibi opis sperare ex virtute herbarum, quam in Deum fiduciâ. Quod accesserat è musicâ remedium, ingenium magis minusque criminis viderit; scitum est enim quantum musica Davidis profuerit agitata Saülis bili compeccandæ, 1 Reg. 16, 25. Hanc sanè profuisse morbis corporis è turbatione animi natis, plures medici agnoscunt; quippe que omnia in suos ordines redigat. Et nos, inquit Galenus (1), *ob animi mores ægros quotannis non paucos persanavimus, solis animi motibus ad debitum modum revocatis. Est verò non spernendus fufus sententiæ testis, ipsam patrium nobis nomen Asculapius, qui multas scribi cantilanas, mimosque ridicularum rerum fieri, et melodias quasdam instituit iis quibus vehementiores animosæ partis motus, corporis temperamentum justo calidius efficerent.* Obstetricæ Athenienses, Platone in Theœtete, teste, facilem reddebant partum opè quorundam arumatum, carmina quedam simul obmurmurantes. Vidisse nostram dissertationem de Musica veterum Hebræorum.

Recepta igitur erat apud Hebræos sententia, morbos plerumque Dei ultoris esse flagella, cujus essent ministri, et tortores illi, quos demones vocamus, quemadmodum in superioribus demonstratum est. Adam sub ipsam veluti peccati limen, statim pronuntiata mortis penâ damnatus est, Gen. 5, 3, 10. Abimelech, vix rapta Sarâ, quam sororem, non conjugem Abrahami reputaverat, vindicem Dei manum in se expertus est, Gen. 20, 4. Ægyptii nolentes divinis jussioibus morigeros se præbere, variis plagis percussi sunt, Her et Onan crimine detestabilis committentes, ne filii è Thamar nascerentur, subito correpti perierunt, Gen. 38, 9. Maria soror Moysis, vix motâ seditione in fratrem, leprâ obductum corpus habuit, Num. 12, 10. Eandem leprâ ultionem exheredit Deus in Azariam regem Juda, ream tentati muneris sacerdotalis oblatione thymiamatis, 2 Paral. 26, 19. Philistæorum anus probro ulcere affectus est, quod illi minus religiose arcam observassent, 1 Reg. 5, 6, eandemque curiosius insipientibus Bethsanitis capitale fuit, 1 Reg. 6, 19, nec militis cum Ozâ actum est, manus erga illam protendentem, 2 Reg. 6, 7. David quod inani aliquâ curiositate populi censum

(1) Vide Galen. de Sanitate tuendâ, lib. 1, cap. 8, et Le Clerc, *Histoire de la Médecine*, lib. 1, v. 72, 75.

indixisset, ingenti suorum clade peccatum expiare coactus est, 2 Reg. 24.

Amici Jobum tot oppressum malis et ærumnis criminis arguebant. Rex Joram impietatis et idololatriæ reus, acerbissimo dysenteria morbo contabuit, 2 Paralip. 1, 18. Quid Nabuchodonosor? nonne impietatis et criminum suorum penam morbo et metamorphosi luit? Quid David? nonne criminis sui cum Bethsabee merito, morbo simul et morte filii ex eo concubitu nati punitus est? 2 Reg. 12, 14. Tandem familiares sunt hæc loquendi formulæ in sacris libris (1): *Domini est qui mortificat et vivificat, qui deducit ad inferos et reducit; Domini est vitæ et mortis, sanitatis et morbi, utriusque pro arbitrio imperans.* Judæis nuntiat futurum, ut refractarios insanabilibus morbis puniat, morigeros valetudine simul et incoluntate donet.

Hæc æquè occurrunt in novo et veteri Testamento; et Jesus Christus communem hanc opinionem non semel confirmare visus est, eos, quos incolumes restituerat, etiam atque etiam monens, ne quid ultra criminis addiderent; veluti inveniunt, morbi causam omnem peccato deberi. Allatum ad se paralyticum ita affatur, Math. 9, 2: *Fili, remittuntur tibi peccata tua; et cùm gravius hæc verba accipere, qui aderant, viderentur, adjecit: Quid est facilius, dicere: Remittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, et ambula? Ac restituta incoluntate languenti, qui octo et triginta annos in Probatica jacuerat, ait, Joan. 5, 14: *Noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Occasione autem viri cujusdam ab ortu cæci, Christum interrogat Apostoli, Joan. 9, 2: *Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* Ac si haberent persuasum, latentis alicujus criminis vel filii vel parentum malam fuisse propaginem, hæc quæ juvenis tenebatur, cæcitate. Sed errantes docet Christus, nullius criminis merito morbum hunc viro contigisse; divina providentiæ consilio factum esse, ut ad exhibendum divinæ virtutis documentum cæcus nasceretur. S. Paulus, 1 Cor. 9, 30, morbos et mortem ipsam plurim Christianorum tribuit minimæ religioni, quam in Eucharistiæ communione exhibebant. Cùm Herodes rex Judææ persecutioni indicta in Apostolos alterum atque alterum crimen adjeisset, necato S. Jacobo fratre S. Joannis, dato in carcerem S. Petro, gravissimam in se Dei manum sensit, Act. 12, 25; cùm enim verba ad populum Casaræe haberet, inter ipsas plaudentes populi voces, clamantis, Dei verba, non hominis, se audire, subito percussus ab angelo, perniciosè adeo morbo contabuit, ut vorantibus veribus aliquantò post denique absumeretur; quippe qui, inquit scriptor sacer, *non didisset honorem Deo.* Eandem omnibus persuasionem stesise in extremo Herodis Magni morbo, Josephus ait Antiq. lib. 17, cap. 8, ut scilicet criminum*

(1) Vide Levit. 15, 26, 21, et 26, 16, 21, 28, etc.; Deut. 28, 47, 35, 59, et 29, 22; Job. 5, 18; Isai. 19, 22, et 50, 26, et in Psal. passim, 3, 5, et 40, 5, et 106, 30.

suorum et crudelitatis merito à Deo puniretur.

Non repugnarem quidem, horum exemplorum plura divino prodigio non esse tribuenda, et Judæos ita reputandos esse damnandos; at aliqua saltem prodigia non esse, nego. Inter plura miracula, plures etiam necessaria morbos agnosco; et (ne prodigia non necessaria accumulæ) maluerim ego, Deum, cùm hominem morbo aliquo percussisse legimus, id commississe tantummodò, ut morbus à naturâ induceretur, inducisque in penam præcedentium criminum putaretur. Nihil de meo hoc judicio ceteris inpositum volo; sed conjecturam meam prodo, quam ceterorum examini subijcio, ne parùm religiosus erga sacras Scripturas videar.

Ita Hebræi de causâ morborum persuasi, in eam quoque opinionem venerunt, ut morbos omnes tum inusitatos, tum vulgares, pravis angelis tribuerent. Erat, juxta illos, angelus exterminator, angelus ultor, angelus mortis. Cædem primorum natû in Ægypto, Exod. 12, 29. Sennacheribi, 4 Reg. 19, 35; luem in populo grassantem, 5 Reg. 24, 16, angelo ultori, sex exterminatori ferunt acceptam. Erant, et sunt etiam nostrâ ætate in eâ sententiâ, ut angelum mortis homines gladio suo perimere (1), manentemque eruoere gladium aquâ, quæ fortè in ædibus occurrit, eluere arbitrentur. Humor, qui ferali gladio adhæserit, virus esse præsentissimum rati, id summo studio curant, ut totâ, quæ fortè domo occurrat, aquâ statim ab obtu defuncti effusa, discrimen omne evitent.

Credebant insuper, morborum, quos naturalibus pravisque affectionibus medici tribuunt, sive demones sive luam in causâ fuisse; quemadmodum de morbo Saülis, et de atræ bilis affectionibus statunt. Fatemur quidem plures fuisse hujus generis morbos demones tribuendos, ipso docente Evangelio; sed vix possumus in animum inducere, ut omnes ex hæc causâ derivandos credamus. Rudis populus nostrâ ætate demones putat plurimos, qui inter stultos et mania laborantes putat rejiciendi sunt. Plus illi helioboro, purgationibus ac refrigerantibus pharmacis, quam exorcisibus solemnibusque Ecclesiæ precibus, nonnisi exigente necessitate, sive ætate utilitate adhibendis, juverunt.

Alia etiam vetustissima inter Judæos opinio fertur, cujus vestigia in ipsâ patriarcharum historiâ apparent, iis videlicet, qui rem aliquam insetam spectantes, mortem imminere. Agar, obiecto sibi per visum angelo, ferale mortis sue omen se accepisse putabat; sed ab angelo confirmata, cum tandem animos rumpisset, prodigi loco habuit, vidisse se Deum, nil incommodi expertam, Genes. 16, 14. Jacob gratias Deo agebat eo nomine, quod vidisset Deum facie ad faciem; et salva, inquit, facta est anima mea, Genes. 32, 30. Deus ipse ita ad Moysen locutus profuitur: *Non videbit me homo, et vivet*, Exod. 53, 20. Hebræi Moysen rogabant, ut ipse loquendi ad populum munus assumeret; si enim Deus ipse per se loqueretur,

(1) Vide Job 33, 25; Psal. 54, 5; Proverb. 17, 1; Dan. 13, 55, 59.

certam sibi mortem timebant, Exod. 20, 19. Manue pater Samsonis, ejusque uxor, quod angelum viderent, ferale sibi illud ominabantur: *Morte moriemur, quia vidimus Deum*, Judic. 15, 22.

Qui medicinam inter Hebræos, quemadmodum et de Græcis scilicet, proficiebantur, viros fuisse non vulgares, verbis quibusdam Scripturæ insinuatim videtur. Ejus enim artis præcepta neque à principe aliena esse arbitrabantur, cum legamus Isaia 5, 6: *Apprehendet vir fratrem suum, domesticum patris sui: vestimentum tibi est, princeps esto noster; ruina autem hæc sub manu tua* (nempe membra nostra è lapsu afflicta medicamentis solve). *Respondebit in die illò dicens: Non sum medicus, et in domo meâ non est panis, neque vestimentum; nolite constituere me principem populi*. Et Osee, 5, 15, vitio Israelitis verit, quod spem omnem in Assyriis collocasset: *Et vidit Ephraim languorem suum, et Juda vinculum suum; et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem; et ipse non poterit sanare vos, nec poterit solvere à vobis vinculum*. Et Zacharias, 11, 16: *Ego suscitabo pastorem in terrâ, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, et contritionem non sanabit*. Jeremias, 6, 14: *A propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum; et curabunt contritionem filii populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, (nempe vitius obducitur), et non erat pax (et recrudescerat)*.

Licet autem olivæ, et nostrâ etiam ætate, peritissimi necesse professores Judæorum aliqui, præsertim in Oriente, habeantur, in Rabinorum tamen libris minores æqua de medicis leguntur, cum medicos inter illos numerent, quos exclusos pronuntiant à regno, imprecantes: *Medicorum optimus in inferno demergatur; splendor enim vivit, nec morbum timet; neque cor suum coram Domino contert, pauperemque, opem illi denegans, interficit*. Si quis verò de peritâ medicorum Judæorum conjecturam capere è peritâ Rabinorum in rebus anatomicis voluerit, nihil planè de illis magnificentè opinabitur. Receptum est enim inter eos, in spinâ dorsî os quoddam, nomine *luz*, insertum esse, quod veluti radicem et centrum omnium partium corporis esse putant: inde cor, jecur, cerebrum, verenda, et quid non? Quod autem maximè ejus ossis virtutem commendat, illud est, quod integrum vel in medio igne nunquam non manet, ut germen sit resurrectionis, ex quo resolutum corpus, veluti è semine planta, iterum pullulet. Enumerant autem in corpore hominis 248 ossa, et è 565 venas sive ligamenta.

Utrum veteres Hebræi recentioribus præstarent medicinæ peritiâ, ambigimus; illud tantummodò as-

serendum est, putasse illos, uti veteres fermè omnes, corporis humani festum in utero matris coagulatione quâdam, eum lactis, conerescere (1); huic deinde Deum pellem, nervos et fibras inducere. Addebant, ossa, cum salva sunt omnia, succo quodam madescere, arescere verò, ubi corpus vitatur (2); et medulla ossium affectâ, crudelibus morbis totum corpus torqueri (3); inflammationem ossibus adherere (4); oleum, quo cutis fovetur, ad ossa penetrare (5). Uno verbo, valetudinem omnem morbumque ex ossium habitudine rectâ pravâque deducunt. Quin etiam umbilicè incolumitatem plurimum ad valetudinem conferre, Solomon, Prov. 5, 8, innuere videtur; illumque unctione fotum plurimum prodesse extinguendis ardoribus viscera depascentibus, Cantic. 7, 2. Vitam constituebant in sanguine, Deut. 12, 25. De venis et sanguinis emissionem ne verbum quidem in Scripturâ.

Familiarissimum simulque celebratissimum Hebræorum remedium erat resina montium Galaad (6), quemadmodum supra etiam innuimus. Nec sanè medici diligerent, varia resinæ genera fractis ossibus, stupori membrorum et plagis mederi. Non deerant etiam apud illos herbæ et plantæ salubres, cujus generis nos medicinales, illi *arbores* seu *ligna vite* (7) appellabant; uti *arbor mortis* apud illos erat, quæ nobis est planta virulenta et perniciosa. Auctor Ecclesiastici, 58, 7, lignorum virtutes prosequens, scribit, pharmacopolam variarum rerum admixtione pharmaco quoddam salutare componere, cujus odor per totam terræ faciem diffusus, undique pacem et lætitiâ exhalat; continuo tamen sapienter monet, ut primò omnium ægrotus valetudinem à Deo deprecari studeat, illud etiam curet, ut poenitentia eluat crimina, oblationes in templo ex similia opusque pecudibus statuat, veluti si è mundo egressus, jam coram Deo adesset. Neque tamen ista prohibent, addit, quin à medicis opem imploret; à Deo enim medicus creatus est, suæque pro valetudine infirmi preces ad Deum interponet. Tandem maximum aliquod divinæ utilitatis documentum in impiis exhiberi precat, optat ut impius in manus medici incidat. (CALMET.)

- (1) Psal. 158, 15; Job 10, 10; Sap. 7, 2.
 (2) Job 20, 11; 21, 24; 35, 19; Prov. 5, 8; 45, 30; 27, 16; Eccli. 26, 16.
 (3) Prov. 12, 4; 14, 50; Habac. 5, 16.
 (4) Jerem. Thren. 1, 15.
 (5) Psal. 108, 18.
 (6) Jerem. 8, 22; 46, 11; 51, 8.
 (7) Prov. 5, 18; 11, 50; et 15, 12; 15, 4; Ezech. 47, 12.

DE RE CIBARIA HEBRÆORUM Dissertatio.

Veterum Hebræorum mores ritusque adeò à nostris explorata hæc haberi non possint. Si quis autem per-abhorrent, ut sine ingenti in eam rem studio penitus functorie ea tantum noscere contentus, cætera duxerit

negligenda, ille planè nunquam arcum Scripturæ, continud fermè allegoriâ eò spectantis, sensum assequetur. Inter ea verò, quæ ad Hebræorum mores spectant, res cibaria tantò est præ cæteris eruditiorum occupatione dignior, quanto frequentius in Scripturâ recurrit, majorique est indagine, tum ob verborum ambiguitatem, tum ob consuetudinem et inconstantiam scrutanda. Variante enim fortunâ, ejus rei consuetudo apud Judæos variavit. Abraham è Chaldæa oriundus, morem et ipse tenuit, et ad filios transmisit. Ejus posterî cum Chananæis et Phœnicibus tum sedes tum mores multos habuerunt communes. In Ægypto plura ex incolis adoptarunt. Dein Moyses, invento ciborum delectu, aliisque in lege sancitis, novam induxit disciplinam; non usque adeò tamen stabilem, quin plurimum pro locorum varietate variavit. Translati enim in Babyloniam, Assyriam, Ægyptum, aliasque orbis regiones Judæi, mores etiam ad loca conformare studuerunt; quoniam certis quibusdam et constantibus legibus inherentes, semper à reliquis earum regionum incolis distinguerentur.

Illud igitur in hæc dissertatione consilium habuimus, ut varias, pro varietate temporis, Judæorum in re cibariâ consuetudines prosequamur, utrum scilicet sedentes, an accumbentes cibum caperent; quem locum in mensâ habent honestissimum; quas ante cibum servarent lustrationes; quas et quantas apponerent dapes; que comediendi horæ, vasa in eum usum, etc. Veteribus novas consuetudines adjiciemus, ut utrarumque comparatione differentia sive similitudo intelligatur.

Convivia veterum Hebræorum.

Veterum Hebræorum convivia, quorum est in Scripturâ mentio, neque gentis elegantiam, neque in re cibariâ delectum satis commendant. Abraham tres angelos, quos sub hominum specie hospites exceperat. Iusto convivio relecturus, subnèricium panem et opimum vitulum festinato opere porans, unâ cum lacte et butyro mensas instruxit, Genes. 18, 6. Porrò convivium illud quantò erat dapum numero pauperius, tantò fuit earumdem dapum copiâ locupletius, nam tria farina sata, quæ amplius octo et viginti pintas singula implebant, integrumque vitulum tribus convivis (Abraham enim stans atque hospitibus ministrans cibos non sumpsisse videtur) apposuit. Joseph fratres suos in Ægypto convivas adhibens, Genes. 43, 54, quintuplò majori, quam cæteros fratres, epulo Benjaminum donavit. Salfi asinas patris sui quærenti Samuel quartam vituli partem obtulit, 1 Reg. 9, 24. Is honor hospitibus ejus ætatis habebatur. Apparet ejus moris vestigia apud Homerum, ubi pro viri dignitate victimæ amplores mimesse in convivis adhibentur. Eumæus convivam habens Ulyssen, quem hospitio acceperat, quamvis illum minime nosset, pingue convivium instruxit, integrum apponens tergem ingentis quinquennalis porci è grege selecti (1). Nec in cibo tantum servata est quantitas, verum

(1) Homer. Odys. 14.

etiam in potu, ut convivæ dignitati responderet. Amplissimi enim viri plenum semper sepythum coram se habebant, cum cæteris identidem solummodo misceretur (1).

Dapum portio convivis distributa.

Dapum partes convivis distribuere, architrifidini munus erat. Quin et obtinisse olim creditur, ut singuli seorsum cenantes, singulam singuli haberent mensam, cui epulæ imponerentur. Ejus rei apparet vestigia in convivio, quo Joseph fratres suos in Ægypto excepit Genes. 43, 54; seorsim enim singuli fratres sedebant, uti et Ægyptii, et ipse Joseph seorsim, postas ante se mensas habebant. Superstitiosis causâ Ægyptii renuebant mensam labere communem cum Joseph ejusque fratribus; non enim cibos capiebant Ægyptii cum Hebræis. Josephus verò ut solus pranderet fortassè in causâ habuit, quod amplissimum illam dignitatem gereret. Singuli autem fratres ab Ægyptiis et à Joseph segregati, servato ætatis ordine sedebant, assignato unicuique loco ab ipso Joseph, quasi ipse singulorum ætatem, ingenti eorumdem admiratione nosset. Cum omnes sedissent, dapes omnes coram Josepho appositæ sunt, ab eoque in singulos convivas distributæ. Elicæ pater Samuelis epularum partem duabus uxoriibus assignavit, 1 Reg. 1. Apud flomerum singulis convivis sua est mensa, et convivii dominus carnis inter convivas dividit. Mensa regum Persarum omnibus illis epulis instruebatur, quæ deinde inter aulicos dividenda erant (2); quod adhuc in quibusdam Orientis regionibus obtinet (3). Idem servatum esse in aula Salomonis, ex ingenti farina copit et carniam quæ in singulos dies spondeditabatur, colligimus. David convivam habens Miphibosethum, regias dapes illi sufficiebat. Locus habet ad litteram: *Super mensam regis vescebat*, 2 Reg. 9, 7, 10. Rogat David Salomonem, ut filios Bezellat eodem honore dignetur, 5 Reg. 2, 7. Jezabel mensæ suæ dapibus pascibat 430 prophetas Baal et 400 prophetas deæ nemorum, sive *Aserah*; qui omnes, ait Scriptura, comedunt de mensâ (ad litteram in mensâ) Jezabel, 5 Reg. 18, 19.

Hebræorum delectum in dapibus.

Sed quantum dapes illæ? Omnium delicatissimæ fuisse hæc videntur, et quibus unum paravi Rebecca, ut Jacob, eo allato, paternam benedictionem surriperet, Genes. 28, 9. Paschale convivium agno, sive hædo, juxta Moysis præceptum, instruebatur, Exod. 12, 5. Hædum attulit Samson munus novæ nuptæ, ut pacem cum illâ conciliaret, Judic. 5, 2. Manue coctum hædum angelo, futuram prolem sibi nuntiant, apposuit, Judic. 15, 5. Queritur frater filii prolugi, nunquam unicum hædum sese à patre impetrasse, ut geniale cum amicis epulum institueret, Luc. 15, 29. Scitum est, tria tantum animalium domesticorum genera in cibum permissa fuisse Hebræis, nempe

(1) Homer. Iliad. 4. Virg. Cantic. 7, 2.
 (2) Athen. lib. 4, cap. 10.
 (3) Chardin. Voyage de la Colchide.

quod ex vacca, ove et capra nascitur; plura tam è feris, quam ex domesticis vetita, faciliè etiam ante latam à Deo legem; quemadmodum intelligimus ex divino ad Noë legem; quemadmodum animalia pura, bina verò impura paria servaret, Genesios 7, 2. Legimus 5 Reg. 4, 22, in mensam Salomonis impensa esse singulis diebus 50 mensuras similia, et farinæ duplum. Porro mensura reddebat 298 pintas cum dimidia parte, hemisextario, et amplius aliquantò. Præter hæc, sufficiebantur 40 saginati boves, 20 boves è grege, 100 arietes, præter ea quæ venatione capiebantur, cervos, damas, capreolos, aves. Cùm arca Domini solemnè apparatu deduceretur, singulis Israelitis jussu Davidis distributa est assati havis portio, 2 Reg. 6, 19. A sanguine non abstinerebatur, verùm etiam cautè observabant, ne quid in carnibus cibo destinatis remaneret, quò de re infra. Adeps vitæ carum sacrificio servabatur (1); sed exceptis sacrificiis, ejus usus singulis permittēbatur. Faciliè credimus, delicatissimam et optimam victimæ portionem Deum sibi servasse, inter quas primum locum habere poterat adeps: quamobrem cùm atque convivi lautitia describenda esset, eo utebantur epitheto: *Convivium pinguium*, Isai. 25, 6. Queritur Deus per prophetas, miculenti victimis sibi litari, Malach. 1, 15. *Qui diligit epulas*, ait Salomon Prov. 21, 17, *in egestate erit; qui amat vinum et pingua, non deturbitur*. Hinc Deus arietis caudam in sacrificiis nunquam sibi non servavi, quippe quæ pinguisset; servavi et renes cum adipe illos operiente, Lev. 3, 10.

Panis veterum Hebræorum.

Panis singulis plerumque diebus parabatur; erant autem placentulæ aridæ, tenes et recentes; aliæ verò subactæ erant ex oleo, aliæ frixæ oleo, aliæ tantum oleo illite. Panis azymus et subcinericius nec infrequens habebatur nec inusitatus. Similia oleo frixa, sive tantum aspersa, à nostro quidem ingenio aliena est maxime, Hebræo apprimè suis; adeò mores mutantur, et de gustibus nulla præscribitur regula. Panis, quicumque tandem arte confectus, nunquam ab oblationibus templi Domini excludebatur; ex quo faciliè conjecturâ intelligimus, quidquid exquisitissimum apud Hebræos erat, totum in pane comprehendi. Nōrant farinam secundariam, cicer, lentem, et cætera leguminum genera, quorum maxime usus erat ruri et in iuneribus. Davidi, forem Absalomini declinanti, Berzellai obviam occurrenti, attulit farinam, far, frumentum igne tostum, fruxum cicer, fabam, lentem, et alia legumina, adjectis melle, butyro, pinguibus vitulis et ovibus, 2 Reg. 17, 28. Eadem occasione Siba munus regi obtulit ducentos panes, centum fascēs uvæ passæ, et totidem recentis uvæ canis, cum utre vini, 2 Reg. 16, 4. Ita plinè Abigail eundem regem, à Saule fugientem, prosecuta est ducentis panibus, duobus vini utribus, quinque coctis arietibus, quinque mensuris farinæ ex hordeo, centum fascibus uvæ passæ, et ducentis massis

(1) Levit. 3, 16. Vide Comment. in hunc locum.

caricarum, 1 Reg. 25, 48. Viri, quos Saul in itinere offendit, cùm ad invensandum templum Domini pergerent, singuli tres hædos, totidem panes et vini utrum habebant, 1 Reg. 10, 5. Uxor Jeroboami ementis vestibus ad consulendum Ahiam prophetam pro valedudine filii egrotantis missa, munus de more regionis attulit decem panes, placentam, uvas, et vas melle plenum (1). En gentis priscorum morum delicias, et conviviorum apparatus.

Dapum condimenta.

Omnia eorum condimenta sal, mel, oleum, butyrum. Aromatum in cibis ne vestigium quidem in S. Scripturâ. In conviviis sponse, Cant. 5, nihil apparet præter fructus, mel, vinum, lac. Mellis usus fernè in condimentis continuis; nec rarior est hodiè in Palestinâ, ejus liquoris feracissimâ. Convivium Sapientie, Prov. 9, 2, 5, victimis sive jugulatis pecudibus instruebatur, et vino. Tauros et oves in eum usum paratos legimus in Evangelio, Math. 22, 4. Vini usus olim, et nostrâ etiam ætate, in Oriente infrequens erat, quò in torridâ regione vinum frequentius aut merum bibere, minus salubre haberetur. Quare nunquam nisi multâ aquâ dilutum gustabant, illic modicum, et in quibusdam solennibus epulis, in fine convivii (2). Mixta vino aromata, sive ejus generis alia potum reddebat delicatissimum, Cant. 8, 2. Vinum è palmis, vulgare apud Hebræos, nomine *Sekar* in S. Scripturâ designatur (3), ubi non raro viti ex vite junctum legitur. Celebrabantur vasa Libani, Osee 14, 8, et Chelbon, Ezech. 27; nec minus laudabantur vina Sorec, Gen. 49, 11, Isai. 5, 2, Jerem. 2, 21.

Carnes coctæ ex aquâ, vel asse parabantur; quanquam et condimentis parata aliquando amasse, ex historiâ Rebecæ, carnes ad gustum Isaaci, sibi experimento cognitum, parantis intelligimus. Manue pater Samsonis hædum ex aquâ coctum in ollâ afferens, sacrificium Domino obtulit, Jud. 15, 19. Filii summi sacerdotis Heli, cùm plurima in tabernaculo Domini iniqua, tum illud flagitiosissimum commiserunt, ut famulorum operâ carnes ex ovis eorum qui sacrificia offerebant, rapientes, non coctas sed dapes, sed crude accepturos dicerent; quippe quas vellet ad gustum sum parare, 1 Reg. 41, 15. Agnus sive hædus paschalis igne torrebatur.

Augebant conviviorum celebritatem musica, cantilena, unguenta. Meretrix illa, Proverbiorum, 7, 17, lascivientem adolescentulum invitavit ad lectum myrrhæ, aloë, cinnamomo delibutum; addit se maciessæ victimas salutare, ut pingui illum convivio recrearet. Mulier criminosa, Luc. 7, 37, pretioso unguento Jesu Christi pedes unxit, eosque deinde promissâ comæ absterxit. Idem præstitit cum Jesu Christo officium Maria soror Lazari (4). Amos 6, 5, christi Ephraimitas eo

(1) 3 Reg. 14, 4, etc. Vide Græcum hujus loci.

(2) Vide quæ annotavimus ad Esther v. 6.

(3) Levit. 10, 9. Num. 6, 5. Dent. 14, 26, etc.

(4) Matth. 26, 7. Marc. 14. Joan. 12.

nomine arguit, quòd in conviviis suis musica instrumenta poscerent ad voluptatem, ne Davidi quidem canendi palmam concessuri. Adversarios suos inter potandum cantilenas in seipsum miscere, Psalmista conqueritur, Psal. 68, 13.

Hora prandii.

Prandii hora consueta in meridie. Meridiano convivio Joseph fratres suos excepit, Gen. 45, 25. Nihil boni sperari jubet Salomon, Eccl. 10, 6, de regno, cui adolescens imperaverit, et cujus principes ex oriente manè comederint. Isaias, 5, 11: *Væ, ait, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, et potandum*. Tandem S. Petrus, Act. 2, 15, objectam ebrietatis calumniam diluit, quòd hora diei tertiâ, nempe ex nostris moribus nona matutina, nondum effluisset. Idem apostolus è solario domus Simonis Coriarii horâ meridiana ad prandium in cœnaculum inferius descendebat, Act. 10, 9. Seniores sive iudices Babylonicæ, qui vitium inferre Susannæ tentarunt, subeunte meridie in ædes suas ad cibum capiendum se recipiebant, Dan. 15, 7. Cùm angeli circa eandem horam ad tentorium Abrahami divertissent, ille hospites ad prandium invitavit, asserens illos ad se idcirco divertisse eo tempore, ut cibum apud se caperent, Gen. 18, 1. In Evangelio Lucæ 11, 57, et 14, 12, disertè prandium et cœna distinguuntur; quo argumento intelligimus, bis cibum capere singulis diebus veteres consuevisse. Meridiana mensa jentaculi potius loco, quam justè prandii erat, manente adhuc apud Turcas more (1), ut dapes carniæ et orizæ pulmentum nonnisi post quintam horam vespertinam mensæ apponantur. Matutinum igitur convivium apud viros splendidissimos instruitur herbis, leguminibus, fructibus, bellariis; vulgares in eum usum parata habent olera, encumeres, pepones. Ex Rabbiorum doctrinâ (2), die Sabbati et magnæ alienjus festivitatibus, cibum capere ante meridiem nefas; cavendum insuper erat, ne corpus cibo ante curaretur, quam sacra in templo absolventur. Hunc morem spectasse credunt apostolum Petrum interpretes quidam, cùm ebrietatis accusatus dixit, nihil esse cur ejus criminis notam subiret, nondum subeunte horâ diei sextâ, neque ejus diei, quæ festa esset, officio templi absoluto. Ad eundem etiam morem collimasse volunt aliqui Phariseorum querelas, Apostolos de vulsis die Sabbati spicis triticeis accusantium, quasi religionem diei festi, horam cibi prævertentes, violassent. Sed nullum appareret in Scripturâ vestigium, quod constitutum fuisse horam capiendi cibi diebus festis indicet.

Solebant, antequam nullus esset accumberent, hospiti pedes lavari; nullus enim erat tibialium tunc temporis usus, sed nudis erubibus, pedibusque sandalio tantum protectis incedebant. In solennibus convivii femine seorsum à viris discumbebant; à nuptiis tamen et convivii inter cognatos nunquam excludebantur. Mappularum usus in mensis Hebræorum,

quemadmodum et Græcorum ac Romanorum, nullus. Spongas ad detergendas mensas legimus apud Homerum.

Locus honestissimus.

Locus inter plurimos convivas honestissimus in capite mensæ ad parietem, et in imo aula. Hunc Samuel assignavit Sauli, antequam in regem Israelis inugetret, 1 Reg. 9, 22, eundem ipse Saul regno potitus inter domesticos discumbens tenebat, 1 Reg. 20, 25. Olim in mensâ sedere convivæ solebant, quod sub Salomone obtinuisse scimus, Prov. 25, 4. Apud Amos 6, 4, 7, Tobiam 11, 4, et Ezechielem, 25, 41, sermo est de lectis convivalibus; sed rarus illorum usus, cùm apud antores ejus ætatis, et recentiores servatam sedendi consuetudinem noverimus. Communissimus lectorum usus in Evangelio apparere. Jesu Christi in conviviali lectulo recumbentis pedes Magdalena pretioso unguento perfudit, Matth. 26, 7. Accubisse etiam Christum in cœnâ ante passionem necesse est, cùm Joannes simul et infra accubens, caput super ipsius pectus reclinarit, Joan. 15, 25. In lectis magnificè instratis accumbentibus convivæ ab Assuero invitati; quemadmodum et lectuli aderant in convivio, eidem Assuero unâ cum Aman ab Esthere præparato, Esth. 4, 6, et 7, 8. Sed hæc Persarum exempla sunt, quavis aptissima ut moris vetustatem apud Orientales demonstrent.

De rege convivi sermo est apud Ecclesiasticum 32, constituto nempe ut convivii curam haberet, legesque præscriberet convivis. Sed hæc Græcorum moribus familiaria, ne unum quidem habent apud Judæos exemplum. Ita verò scriptor, ad Ægyptiorum mores spectans: *Rectorem* (Græcus, *rectorem convivii*) *te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis*. Curam illorum habe, et sic confide, et omni curâ tuâ explicatè recumbe, ut leteris propter illos, et ornamentis gratiæ accipias, coronam et dignitatem consequaris correctionis. Loquere, major natu, decet enim te primum verbum diligenti scientiâ, et non impediâ musicam. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, et importunè noli extolli in sapientiâ tuâ. Gemmula caribunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. *Adolescens loquere in tuâ causâ viri*. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, et audi tacens simul et quærens. In medio magnatorum non præsumas; et ubi sunt senes, non multum loquaris. Horâ surgendi non te trices, præcurre autem prior in domum tuam, et illic avocare, et illic tude. Et super his omnibus, benedictio Domini, qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus bonis. Has convivis leges præscribit Sapiens, ubi convivii communis symbola instruntur, more Græcorum. De re historia Hebræorum animadvertisse juvat nullo apud Hebræos existisse pistores, sicut et nulli sunt (Busbeq. ep. 1) apud Orientales, apud quos uxores et puellæ id muneri præstant. Sara et domesticæ ancillæ farinam subigebant ad panem tribus Angelis hospitibus subministrandum, Gen. 3, 6. Samuel propheta prædixit Israelitis futurum ut, quem sibi præ-

(1) Tavernier, *Relation du sérail*, cap. 5.

(2) Vide Hammond. ad Matth. 12, 8.

ficere tentabant, rex filias eorum pistoriæ addiceret, 1 Reg. 6, 15. In Ægypto femina erat pistoriæ, et pistrino addicta. In histor. patriarchæ Josephi sermo est de pæfectis pistrini, Gen. 40, 5; notatque Herodotus primò apud Ægyptios obtinuisse morem, ut farina aquâ mædela tacta pedibus subigeretur, terra verò sine argilla manibus. Vide d'Arvieux, ubi de ratione conficiendi panem apud Orientales.

De variis panum subeineriorum generibus vide supplementum nostrum ad Gen. 6.

Hæc sunt, quæ animadversione digna in Scripturâ et veteri Hebræorum historiâ videbantur, nunc delibanda sunt quædam ex auctoribus de recentiam Hebræorum consuetudine. Culinæ utensilia omnia ne cuius unquam usibus, nisi fortè Judæi, servierint, sedulo cavent; sunt etiam multò in vasis fictilibus religiosiores, quæ si calidum aliquid continuerint, statim telluri allisa confringunt, ne quid vetitum à lege in eis fuerit. Si verò è metallo confecta nacti fuerint, sive lapidea, cum non facile noxiâ imbutam qualitate, quemadmodum solent fictilia, hæc igne seu ferventi aquâ purgata permittuntur. Stagnæ verò ac aliquod coïnâ utensile emerunt, sive vitreum illud, sive fictile, sive ex metallo, mari sive flumine, vel multâ aquâ mergunt, quasi summam in illis munditiâ affectantes. Sua habent vasa pro lacte cæterisque è lacte confectis, sua pro carnis; vetitum enim sibi esse edere, unâ simul carne ac lacte vesci. Stata sunt etiam utensilia pro solemnitate paschali, quæ ne contigisse quidem fermentationem panem debent (1). Religiosiora sunt hæc, imò magis superstitiosa, quàm ut à priscis Hebræis observata credamus.

Hora convivii. Manuum lotio.

Undecima matutina hora pro capiendò cibo in Thalmud constituitur (2); si quis distulerit, de salute periclitaturus creditur; est enim, inquit, famis ostia patens, et corpus cibum flagitat. Si denegatur, corpus in se conversum se ipso nutritur, quemadmodum ursi per hiemem solent. En præclaram Judæorum philosophiam. Antequàm ad mensam sedent, potissima illis cura est ut manus lavent. Plura in eam rem levia prorsus et puerilia præscribunt Rabbini, apertissima ingenii illorum documenta. Si quis manus lavare neglexerit, ille nihil minoris criminis reus est quàm qui cum meretrice peccat, ait Rabbi Jore (3). Panem tangere lotis quidem, at non probè abstersis manibus, perinde est, ait Rabbini alter, ac si impurum aliquid comederit (4). Qui lotis ritè manibus discumbit, nihil illi in mensâ timendum est, nihilque discriminis è cibo imminet. Cavendum tamen, ne cum manus lavantur, annulus digito insertus habeatur; facile enim sub illo impurum aliquid celari potest. Narrant Rabbi Jesum in carcere detentum, cum arctam adeò aquam haberet, ut vix ad arcendam mortem suf-

(1) Leo Modena, part. 1, cap. 5.

(2) Tractatu de Sabbato. Vide Buxtorf, Synagog. Jud. c. 6.

(3) In Thalmud. tract. Sorah, cap. 1.

(4) Tract. Abhahu, ibid.

ficeret, maluisse tamen vitâ periclitari, quàm officio lavandi manus desse. Illud dignum tantò Rabbino effatum est: *Qui non lotis manibus vescitur, dignus est morte* (1). Eadem superstitiosa Judæorum lotio frequenter in Evangelio recurrit (2). Ubi etiam illud observatum legimus, ut manuum extremitate prius ablutâ, aqua deinde ad cubitum deduceretur, majoris securitatis gratiâ. Prius lavant famuli, deinde filii, tum mater, ac tandem pater. Absolutâ cœnâ, iterum lotio manuum et oris.

Ritus accedendi ad mensam.

Statim manibus ablutis mensæ assident; ne quod enim spatium temporis inter hæc duo intercedat, sedulo cavent. In mensâ panis integer adjecto sale apponitur, qui panis à paternitatis, sive à Rabbino, si adsit, acceptus, medius finditur, ita tamen ut partes non separentur. Tum posito iterum in mensâ eidem panis manus imponens, benedictionem pronuntiat his verbis: *Benedictus sis, Domine Deus noster, rex mundi, qui producis panem è terrâ. Hanc orationem claudentes convivæ, respondent, Amen; statimque Rabbini frusto panis accepto, illud sale, sive jure carniûm mergit, ac tactus comedit. Deinde panis in frusta divisus, inter convivæ distribuitur. Porro tunc solummodo hi ritus servantur, cum duo saltem vel tres convivæ sunt. Si unus fuerit, privatim benedictionem pronuntiat. His ritè peractis, Rabbini utraq; manu vas sive calicem vini capiens, ac dexterâ manu extollens, benedicit: *Benedictus sis, Domine Deus noster, rex mundi, qui vine fractam creasti. Eadem servatur benedictionis formula, cum cervisia sive sicera apponitur; cum verò sine cibo et extra convivium bibunt, singuli privatim precantur. Super aquam nulla benedictio. Denique recitatur totus Psalmus 22: Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit. Leviter inter se discrepant Leo Modena Cærem. Jud. part. 2, cap. 10, et Buxtorfius Synag. cap. 7; ille enim à sedentibus recitari Psalmum testatur, et paternitatis è pane, cui benedixit, tantum singulis convivis distribuere, quanta est olive magnitudo, ex quo, inquit, capiendi cibi exordium ducitur. Testatur etiam, iteratis portionibus iterari benedictionem superius descriptam. Buxtorfius verò asserit, recitari à Judæis benedictionem aptam rebus quibus utuntur; quam, ait, repetunt, cum novæ dapes, sive novum vitium antea non gustatum apponuntur.**

In convivii modestia.

Plura à Rabbini præscribuntur (vide Buxtorf. loc. cit.) ut modestiæ ac temperantiæ leges in convivio serventur. Jubent mensam veluti altare Domini suspici; sal enim cui sacrificiorum symbolum habendum est. Monent ut veluti Deo presentes convivæ cibos capiant, juxta illud Deut. 14, 25, Ezech. 41, 22: *Et comedes in conspectu Domini Dei tui. Paternitatis*

(1) De Rabb. Akiba in Thalmud, tract. Egubim, cap. 2.

(2) Vide interpretes in Marc. 7, 5, 4.

(3) Matth. 15, 4, 2, 5; Marc. 7, 2, 3.

longiorem moram in mensâ trahit, si quis mendicus cibo juvandum apparuerit. Ne cibi ad satietatem usque capiantur, curandum est; scriptum est enim, Deut. 15, 11: *Non deerunt pauperes in terrâ habitationis tuæ, id est, non deerunt qui ad satietatem usque non comedant. Summâ religione observari panem jubent Thalmudistæ (1). Quamobrem, inquit, neque super panem aliquid ponendum est, neque panis alicui rei subiciendus, ut illa sublimior sit, neque projiciendus in aliquem, veluti canem, ut abigatur; his enim omnibus summa panis religio violatur. Pronuntiant autem futurum, ut qui panem contempserit, ille aliquando in egestatem cadat. Quin et angelum credunt huic muneri destinatum, ut in eos qui panem projiciunt, sive in terram incauti cadere patiuntur, severè animadvertat (5). Cavet ille ne quid in hæc regulas peccetur, miserriam corriprensus egestatis violatores. Docent Eliam prophetam convivis omnibus adesse, et singulorum angelos tunc temporis dicta omnia et facta convivarum annotare. Si quid minus honestum prævenerit loquantur, statim accurrentes angeli mali dissidia inter illos et lites movent. Tantum erga angelos obsequium convivas tenet, ut vel retrò, vel ad latera reliquias cibi nunquam projiciant.*

Quid absolute convivio servetur.

In fine convivii frustulum aliquod panis supersit curant, ut illud planè impliant, 2 Par. 31, 10: *Ex quo ceperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus et saturati sumus, et remanserunt plurima.* Alius est sanè hujus loci sensus; sed omnium superstitionum suarum auctoritas è Scripturis à Judæis repetenda est. Quamquam alii hujus frustuli, in mensâ relictis, rationem ducunt ex benedictione post prandium recitandâ, quæ frustra caderet, nisi aliquid remaneret in mensâ. Cultros claudunt, quòd scilicet mensa altaris Domini similitudinem referat: porro ne ferrum in altari ponatur, cautum est. Recitant nonnulli Psalmum 66: *Deus miseratur nostris, et benedicit nobis. Tum paternitatis vitreum calicem, aquâ prius ablutum, affuso deinde mero plenum, in altum extollens, ait: Amici, benedicamus illi, de cujus bonis nos comedimus. Cæteri statim: Benedictus, qui bonis suis nos complevit, et bonitate suâ pavit. Prosequitur ille post hæc prolixam orationem, datoque singulis vini ejus calicis haustu, ipse reliquum bibit, totaque benedictio absolvitur (3).*

Paulò alter Buxtorfius. Surgentes è mensâ, inquit, ante gratiarum actionem et benedictionem manus lavant; absolutâ lotione, paternitatis orationem recitat, Deo gratias agens, qui clementiâ suâ homines et creaturas simul omnes satiat; qui patres suos ex Ægypto eductos in Chanaanitidem immisit, fedus cum populo sancit, fœderatisque legem tulit, adjectâ promissione, in æternum ipso protègente incolentes futuros. Rogat deinde, ut Hierosolyma: ac templi

(1) Tract. Beracoth.

(2) Thalmud, tract. Cholin, cap. 5.

(3) Vide Leon: Modena, de Riti Giudaici.

miseriordiâ moveatur; ut prostratum Davidis solum ipsis supersubitus restituit, ut Eliam mittat ac Messiam, eductosque è diuturnâ captivitate soletur; ut ab egestate arceat, ne stipem poscere, seu mutuo aliquid à Christianis accipere (quos sub nomine carnalis populi, et gentium maledicto devotum designant) cogantur. His precibus alius addunt, postulantes, ut à Domino alantur, jugoque Christianorum subarabantur; ut avitæ religionis sedem repetere liceat; ut largo benedictionum imbri mensam, ex quâ cibum sumpserunt, emulset; ut tandem divitiis bonisque populum summi compleat. Claudunt cæteri orationem solemnè illo Amen, simulque adnectunt verba Psalmi 53, 10, 11: *Time te Dominum, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum. Egerrunt (Hebr. leuueul) et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minueantur omni bono.*

Mensam carnis simul et piscibus instruere, vetitum.

Olim Rabbini constituerant, ne in eadem mensâ caro simul et pisces haberentur; id enim valeditum contrarium dicebantur, et inducendæ lepræ periculosum; sed hodiè lex contrariâ consuetudine abrogata est. Primò, ut legi quodammodo saltem obtemperare viderentur, quoties volebant carnis simul et piscium vesci, eos prius manusque lavabant; deinde aridi panis frustulo accepto, et calice vini epoto, totus erat à carnis ad pisces transitus; postremò omni posthabita religione hanc legem penitus neglexerunt.

Lac, butyrum, caseus.

Religiosius alteram legem observant, ne lacte, butyro, sive caseo unâ cum carne vescantur. Nihil sanè eâ de re satis expressum in lege, hæc tantummodo ferente, Exod. 23, 19 et 34, 26: *Non coques hædum in lacte matris suæ; id est, non occides paschalem victimam, nec coques eum adhuc ab ubere matris pendet; vel saltem, non coques in lacte matris suæ. Verum Judæi litteram absolute sectati, omnem lactis cum carne usum vetitum sibi esse censuerunt: quamobrem nullum est apud illos carnis condimentum ex lacte; nunquam eadem horâ carnem caseumque comedant, jubentes non modicum temporis intervallum inter utrumque relinqui (1). Altera pro carnis, altera pro lacte sive butyro est olla; alia etiam utrisque utensilia, ut neque communi cultro sive ruri, sive domi utantur. Si quando contingat, ut in vase aliquo in lactis usum destinato caro ponatur, non modò ab eâ abstinendum est, sed nullis deinde usibus vas illud permittitur; quin et si fietile sit, frangitur.*

Caseum, cujus ipsi coagulum oculati testes non exploraverint, vetitum sibi ducunt, verentes ne cujus vetiti animalis lac habeat admixtum, vel saltem pellis aliquid in coagulo lateat, quæ ab imprudens unâ cum caseo gustata reos violatæ legis faciat. Accedit alia timendi ratio, ne scilicet lebes idem, qui vetitis carnis coquendis servierit, caso conficiendo adhibeatur. Quem itaque caseum suis ipsi oculis explora-

(1) Vide Leon. Modena c. 6.

verinat, hunc signo aliquo apposito distinguunt. Cavent, ne communi igne juxta posita lac et carnes coquantur, ne in communi mensâ utraque apponantur; vel si apposita fuerint, curant saltem distincta subsint utriusque mappæ, neque propè posita invicem sint (1). Qui carnes gustaverit, illi unius vel etiam sex horarum spatium (que est minimè superstitionis religio) à lacte abstinendum; quanquam et in eodem convivio utrumque permittitur, modò fricatis dentibus et ore, præmansoque aridi panis frusto, odorem omnem et saporem carniùm absterserint.

Sanguinis usus interdictus.

Quæ in lege conceptis verbis exprimitur sanctio, ut à sanguine abstineant Judæi, religiosè ab illis servatur; nullum enim terrestre animal in cibum adhibent, quin prius jugulatum omni sanguinis admixtione purgetur. De piscibus nihil curant, rati nihil de sanguine piscium in lege caveri, atque alterius esse à sanguine terrestrium naturæ. Jugulari autem animal nonnisi peritissimis licet, cum plura servanda sint minutissima, puta aptum tantæ rei tempus, locus selectus, benè acutus culter, ut citò sanguis et non interruptus fluat. Excipiendus est autem sanguis sive cineribus, sive humi, exceptusque statim operiendus. Neque ritè jugulare, aut è venâ animalis sanguinem haurire, vulgaris peritæ et eruditionis res est. Amplius voluminibus gravissima hæc scientia continetur, ubi minutissima quoque doctores prosecuti sunt; iisque à studioso Judæo evolutis, cum arcana ejus scientiæ pervaserit, accedente exercitationis peritiâ, is literas à Rabbinò accipit, quibus publicum documentum de viri solertiâ redditur, idoneusque judicatur ab omnibus, ut jugulare animal et ritè examinare, tum ab eo jugulatum tutò à Judæis in cibum adhiberi queat. Jubentur autem ii quibus hæc litteræ conceduntur, scriptas de cæremoniis ritibusque lanionum leges evolvere semel singulis hebdomadis prioris anni, secundi verò singulis mensibus, ac tandem reliquo vite spatium quater in anno. Libri hujus titulus inscribitur: *Hilchoth schechithoth ethbedicth*; id est, leges servandæ in jugulandis animalibus et inspiciendis, si quo vitio laborent, quo macula inducatur.

Laniones et animalia exanimantes.

Lanionibus hisce varii pro varietate animalium sunt cultri, ampliores pro bobus, minores pro minoribus victimis. Acutissimos esse oportet, acie minimè læsâ: secus haberentur impuri, neque carnes in cibum permitterentur. Primò pedes jugulandæ pecudis ligant; deinde humi stratæ uno ictu jugulum amputant, nempe œsophagum, asperam arteriam, et vasa illis juncta: suspensam post hæc in aere victimam sedulo inspiciunt, utrùm ulcus aliquod habeat, sive aliquam vesiculam sanguinis retineat. Si enim simile quid deprehendant, tunc interdicta Judæis carnes, cæteris venduntur. Idem in avibus servatur. Cautum est ne eodem simul die mactetur vacca ejusque vitulus; nec ovis vel capra et illarum hædi. Si quadrupes

(1) Buxtor. Synag. Jud. c. 26,

vel avis pura spontè moriatur, sive alio quopiam mortis genere, præterquam Judæis præscripto, nefas est Judæis ex illis gustare. Si quo ulcere in pulmonebus, vel alibi, sive etiam interno aliquo vulnere videntur, esto interdicta. Idem servandum est, si quod os fractum fuerit in membris que Rabbinî indicant, vel si animal in mortis discrimen venerit.

Ut legem sanguine interdictionem accuratius servent, præter ea que supra narravimus, cavent etiam, ut vellantur ampliores venæ, nervi, et adeps. Mergunt deinde victimam aquâ, et semel lotam iterùm lymphâ puriore lavant. Tum siccanda exponitur in laminâ, post laminam in vase perforato, ut cruor omnis effluat. Demùm unius sive duarum horarum spatium evolutum, in cibum permittitur.

Ab adipe et posteriori femoris parte abstinere.

A posteriore femoris, quâ coxendicibus jungitur, parte abstinere, memores Jacobi, qui post luctum cum angelo, contractum ejusdem angeli tactu femur habuit, Gen. 32. Sed in Italiâ eam iniverunt rationem, ut detracto femoris nervo, tutò deinde cæteris utantur. Hæc tamen peculiararem exigunt artem, non omnibus Judæis cognitam. Solent interdicitam hæc partem femoris Christianis vendere, quam prius maledictis onerare feruntur, quin et urinâ conspurcare, odio nominis Christiani. Adipem bovis, agni, capræ, vitium sibi Levit. 7, ult., censent: *Omnis adeps Domini erit in cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem, nec adipem omninò comedetis.* Hæc tamen nonnisi de victimis sacrificii præscripta faciliè judicamus. In sacrificiis enim sanguis et adeps victimarum uni Domino servabantur.

Ova.

Eò usque sanguinis horrorem provexerunt, ut vel ab ovo, in quo fortè tenuis aliqua sanguinis macula apparuerit, abstineant. Quare atquequàm ovum coquant, excludunt, et contentum liquorem in lance expandentes, vel ex uno in aliud ovi putamen transferentes, sedulo inspiciunt utrùm aliquid sanguinis lateat, id quod per astutem præsertim solet contingere. Si gallinam mactaverint ovis foetam, ova statim aquâ, deinde sale mergunt, ut omni cruore purgentur.

Animalia pura et impura.

Cautum est Hebræis, ne in cibum adhibeant quadrupedem, non bifido ungue gradientem, neque rumnantem. Abstinent à sue, lepore, cuniculo, cæterisque in Levit. 11 recitatis, quanquam nostrâ ætate ignotis. Carnivoras aves, pisces squamis aliquæ carentes, ac denique quodlibet reptilium genus rejiciunt. Fit inde, ut dapes omnes non coctas à Judæis recusent, caveantque culinæ utensilibus uti, que aliorum præterquam Judæorum usus servierint, veritè ne quid illa ex vetitis cibus maculæ, seu vetiti succi continent; quin et ab alienis etiam culttris se continent. Cùm rurimorantur, ipsi sibi dapes parant, emptis in eam rem vasis fictilibus novis, nullique usui antea addictis. Emunt animalia, pisces et aves viventes; mactatis enim paratisque ab aliis uti renouant.

Panis.

Solebant olim Hebræi ex farinæ aquâ subactæ massâ primitiis sacerdotibus et Levitis Domini offerre, ex præcepto legis, Num. 15, 20. Quantum autem offerendum esset, minimè traditur. At doctores inter quadragesimam et sexagesimam partem deferendum esse definiunt. Hodie, ut aliqua legis memoria maneat ex farinæ aquâ subactæ massa modicam portionem crudam in ignem injiciunt. Sed hujus cæremonie nulla est obligatio, nisi farinæ aquâ subactæ massâ quadragesimam molem æquet. Præceptum istud ex iis tribus unum est, que ad feminas spectant; conficiendi enim panis munus feminarum plerumque est. Quanquam autem aliorum ministerium in re cibariâ respicere soleant, in itinere tamen, confecto à Christianis panem vescuntur.

Azyma.

Totâ Paschæ octavâ, exordio factò à meridie pervigili, ab omni fermentati panis usu abstinere. Hujus præcepti à Moysè lati, Exod. 12, 15, religionem accuratius servaturi, domum universam sedulâ, imò superstitiosâ perquisitione evertunt, ut nemica quidem panis fermentati supersit. Exordium perquirendi ante duos vel tres dies capiunt, singula scrutantes, moventes à loco armaria, arcas, sellas. His peractis, alienum aquâ plenum in igne suspendunt, ut ferventi aquâ vasa omnia mundenur; ea deinde mergunt frigidâ. Lavant etiam merâ aquâ utensilia omnia, que ahenum non caput, uti mensas, sellas, etc. Quò autem mundiora sint omnia, forcipe apprehensam ferri ligulam, sive lapillum igne candentem super utensilia, dum aquâ abluuntur, suspendunt, quasi igne et aquâ omnia purgant. Lavant ahena fervente intus aquâ, atque injectis candentibus carbonibus, etc. Ea est Hebræorum de fermento superstitio.

Potus, vinum.

Ex Rabbinorum doctrinâ interdicitur Hebræi vino, aliorum quam Judæorum manibus expresso. Apud Orientales ea lex adhuc obtinet; apud Italos contrariâ

consuetudine abolita est, cum illud prætexant, Rabbinos, cum eam legem constituerent, in mediis versatos esse numinum cultoribus, quibuscum nulla consuetudo permittebatur. At nostrâ ætate populi, quibuscum vivunt Judæi, à numinum cultu alieni sunt, ut ipsi Rabbinî sancirere. Cæterùm vinum plurimum faciunt, cum scriptum sit Psalm. 105, 15: *Vinum lætificat cor hominis*; et Judic. 9, 15: *Lætificat Deum et homines*. Quosdam de vino ritus observant. Exempli gratiâ, ineunte et exeunte festâ die, in conviviis nuptiarum et circumcisions, conceptæ quadam benedictiones super vini calicem pronuntiantur; tum calix hauritur. Quoties vinum bibunt, benedictionem recitant, atquequàm ori admoveant, iterantque postquam hausere. De re cibariâ Hebræorum vide d'Arvieux, Mores Arabum. Mensas habebant Judæi à nostris haud absimiles; sed eas non tegebant lineis, sicut et nulla erant linea in mensâ panum propositionis in templo paratâ. Aurei panni erant pro lineis. Non semel in Scripturâ convivia mense assidentes sese offerunt: regesque ab Adonibezeco victi micæ carpebant sub victoris mensâ, Jud. 1, 7. Celebre est etiam Chananæe Christum alloquentis dictum, canes scilicet vesci micis è mensâ dominorum suorum cadentibus, Matth. 15, 27, et Lazaro percommodum accedebat, si vesci daretur de micis è mensâ divitis deciduis, Luc. 16, 21. Sacerdotes Belli Babytonici aditum sibi occultum aperuerant sub mensâ, vel sub arâ numinis, Daniel. 14, 12. Ex quibus omnibus conjecturam capimus Hebræorum mensas è terrâ altius surraxisse, perinde ac apud nos. Nec Græci, neque pariter Romani linea mensalia habebant, dapesque inerebant in lancibus, et interdum etiam nudæ mensæ imponebantur. Apud Homerum spongiæ sunt ad tergendas mensas. Ex his omnibus constare arbitror Hebræorum in vescendo morem longè ab Arabum usu discrepasse; Arabes enim auleis assidentes vescuntur, dapesque corio in lino solo strato imponunt.

(CALMET.)

Analyse DU LIVRE DE L'ECCLÉSIASTIQUE.

(Bible de Vence.)

L'auteur de ce livre commence par faire l'éloge de la Sagesse. Il marque son origine, son incompréhensibilité, son excellence, son éternité. Dieu l'a répandue sur tous ses ouvrages, et il l'a donnée à ceux qui l'aiment. Éloge de la crainte du Seigneur; bonheur de ceux qui en sont pénétrés. Excellence de l'amour de Dieu. Avantages de la patience, de la douceur, de la sagesse et de la crainte du Seigneur. Fuir l'orgueil et l'hyprocrisie (chap. 1). Exhortation à la patience. Avantages des souffrances. Bonheur de ceux qui crai-

gnent le Seigneur, et qui mettent en lui toute leur confiance. Malheur au cœur double, à celui qui ne met point en Dieu sa confiance; à celui qui perd la patience. Effets de la crainte et de l'amour du Seigneur. Avantage de tomber entre les mains de Dieu, plutôt qu'en celles des hommes (chap. 2). Caractères des enfants de la Sagesse. Récompense que Dieu accorde à ceux qui honorent leurs parents; malediction sur ceux qui les affligent. Être doux et humble. Réprimer sa curiosité. Malheur au cœur dur, rebelle, superbe,